

SYMPOZJA KAZIMIERSKIE
POŚWIĘCONE KULTURZE
ŚWIATA PÓŹNEGO ANTYKU
I WCZESNEGO
CHRZEŚCIJAŃSTWA

TOWARZYSTWO NAUKOWE KUL

SYMPOZJA KAZIMIERSKIE

POŚWIĘCONE KULTURZE ŚWIATA PÓŹNEGO ANTYKU I WCZESNEGO CHRZEŚCIJAŃSTWA

pod redakcją
Bożeny Iwaszkiewicz-Wronikowskiej

V 322

Lublin 1998
Towarzystwo Naukowe
Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego

DOMUS, ECCLESIA, AEDES
– POWSTAWANIE ŚWIĄTYNI CHRZEŚCIJAŃSKIEJ

WPROWADZENIE

W dniach 20 i 21 maja 1995 roku w Domu Pracy Twórczej KUL w Kazimierzu nad Wisłą spotkali się przedstawiciele różnych środowisk naukowych Polski. Spotkanie, zadedykowane Pani Profesor Barbarze Filarskiej, zorganizowali pracownicy Katedry Historii Sztuki Starożytnej i Wczesnochrześcijańskiej KUL, chcąc w ten sposób uhonorować swoją „szefową”, mistrzynię i przez wiele lat nieustrudzoną opiekunkę.

Uznaliśmy, że najlepszą formą okazania wdzięczności i sympatii dla Pani Profesor Filarskiej będzie ofiarowanie Jej tego, na czym zawsze najbardziej Jej zależało, to znaczy owoców naszej pracy naukowej. Przedstawiliśmy więc, w szerokim gronie specjalistów pracujących w pokrewnych dziedzinach, tematy, które stanowią przedmiot naszych badań, pragnąc wznowić w ten sposób organizowane przed laty z inicjatywy Pani Prof. Barbary Filarskiej i Pani Prof. Leokadii Małunowiczówny ogólnopolskie spotkania badaczy świata wczesnochrześcijańskiego.

Głównym tematem sympozjum i przedmiotem dyskusji był proces powstawania świątyni chrześcijańskiej. Punktem wyjścia referatu, w którym Bożena Iwaszkiewicz-Wronikowska przedstawiła tę problematykę, było stwierdzenie, że powszechnie stosowany na określenie kościoła termin „świątynia” nie występuje ani w najstarszych tekstach chrześcijańskich, ani w dokumentach Soboru Watykańskiego II. W oficjalnym nauczaniu Kościoła budynek, w którym gromadzą się wierni, to dom modlitwy. W świetle tych źródeł można wręcz uznać, że w pojęciu „świątynia chrześcijańska” odnoszonym do takiego budynku zawarta jest sprzeczność (*contradictio in adiecto*). Jednakże w przekonaniu większości katolików jest to budowla sakralna, uważana nie tylko za dom modlitwy, ale i za dom Boży. Celem podjętych badań było dotarcie do źródła takiej właśnie koncepcji kościoła, ustalenie, kiedy się pojawiła i w jaki sposób zmaterializowała. To, co przedstawiliśmy pod osąd uczestników sym-

pozum, nie było definitywnym opracowaniem tematu. Był to tekst raczej stawiający pytania i tylko poszukujący odpowiedzi. Korzystając z obecności badaczy różnych dziedzin kultur starożytnych, poddaliśmy pod dyskusję zagadnienia, które mają w naszym przekonaniu znaczenie zasadnicze dla zrozumienia początków architektury chrześcijańskiej i dla znalezienia odpowiedzi na pytanie: kiedy pojawiło się i w jaki sposób zmaterializowało pojęcie „świątynia chrześcijańska”?

Spotkanie w Kazimierzu umożliwiło wymianę informacji o tym, co stanowi przedmiot prac badawczych prowadzonych obecnie przez uczestników sympozjum (usłyszeliśmy szereg komunikatów, z których kilka prezentujemy w niniejszym tomie), ale była to też okazja do kontaktów o charakterze towarzyskim, tak ważnych dla integracji środowiska badaczy chrześcijańskich starożytności. Zwiedzaliśmy więc zabytki Kazimierza pod fachowym przewodnictwem Prof. Tadeusza Chrzanowskiego i rozmawialiśmy o drodze życiowej Pani Profesor Filarskiej. Wśród zaproszonych osób znalazło się bowiem wielu spośród tych, z którymi Pani Profesor przyszło w ciągu blisko 50 lat jej bogatej kariery naukowej na różnych płaszczyznach współpracować. Była zatem okazja do wspomnień. Dzielili się nimi m.in. Pani Prof. Anna Świderkówna, która opowiadała o tajnych kompletach i czytaniu razem z „Basią” greckich tekstów w obozie niemieckim, a także Pani Prof. Anna Sadurska, wspominająca i groźne, i śmieszne sytuacje, w jakich uczestniczyły tworząc w latach stalinowskich Galerię Sztuki Starożytnej w Muzeum Narodowym; Pan Prof. Oktawiusz Jurewicz, z którym Profesor Filarska pracowała w PTF, oraz Pan Prof. Karol Myśliwiec, pamiętający czasy organizowania Zakładu Archeologii Śródziemnomorskiej PAN; Pan Prof. Tadeusz Chrzanowski, który podobnie jak Prof. Jacek Woźniakowski (nie mogąc przybyć na spotkanie przysłał list z życzeniami), dzielił z Panią Profesor Filarską trudy kierowania Sekcją Historii Sztuki KUL; i wreszcie ci spośród uczniów Pani Profesor, którzy poczuwają się do wdzięczności wobec Niej za bezinteresowną życzliwość i stałą od lat troskę nie tylko o ich rozwój naukowy, ale i sprawy rodzinne.

Kończąc sympozjum podjęto jednomyślnie decyzję o zorganizowaniu następnego spotkania, którego tematem ma być topografia świata wczesnochrześcijańskiego.

LISTA UCZESTNIKÓW SYMPOZJUM

1. Janusz BAZYDŁO, Lublin
2. Maria BAZYDŁO, Lublin
3. Ks. Lucjan BIELAS, Kraków
4. Ryszarda BULAS, Lublin
5. Tadeusz CHRZANOWSKI, Kraków
6. Witold DOBROWOLSKI, Warszawa
7. Barbara FILARSKA, Warszawa
8. Zbigniew FILARSKI, Warszawa
9. Tadeusz GOŁGOWSKI, Warszawa
10. Stanisława GOMULANKA, Lublin
11. Tytus GÓRSKI, Kraków
12. Bożena IWASZKIEWICZ-WRONIKOWSKA, Lublin
13. Stefan JAKOBIELSKI, Warszawa
14. Oktawiusz JUREWICZ, Warszawa
15. Anna JUREWICZ, Warszawa
16. Ryszard KASPEROWICZ, Lublin
17. Małgorzata KITOWSKA, Lublin
18. Jan Michał KRZEMIŃSKI, Malbork
19. Jadwiga KUCZYŃSKA, Lublin
20. Danuta KUROŃ, Warszawa
21. Lechosław LAMENSKI, Lublin
22. Małgorzata MARTENS-CZARNECKA, Warszawa
23. Karol MYŚLIWIEC, Warszawa
24. Michał ORŁOWSKI, Warszawa
25. Ks. Jerzy PAŁUCKI, Lublin
26. Jan Stanisław PARTYKA, Warszawa
27. Daniel PRÓCHNIAK, Lublin
28. Bożena ROSTKOWSKA, Warszawa
29. Ida RYL-PREJBISZ, Warszawa
30. Piotr RUDZIŃSKI, Lublin
31. Barbara RUSZCZYC, Warszawa
32. Anna SADURSKA, Warszawa
33. Kazimierz SZARMACH, Toruń
34. Ks. Mariusz SZRAM, Lublin
35. Anna ŚWIDERKÓWNA, Warszawa
36. Ewa TATAR-PRÓCHNIAK, Lublin
37. Ewa WINIARSKA, Warszawa
38. Paweł WINIARSKI, Warszawa
39. Elżbieta WOLICKA, Lublin
40. Ks. Antoni ŻUREK, Tarnów

SPIS TREŚCI

DOMUS, ECCLESIA, AEDES - POWSTAWANIE ŚWIĄTYNI CHRZEŚCIJAŃSKIEJ

Wprowadzenie	7
Bożena IWASZKIEWICZ-WRONIKOWSKA, <i>Domus, ecclesia, aedes</i> . Powstawanie świątyni chrześcijańskiej	11
Dyskusja	47
Bożena IWASZKIEWICZ-WRONIKOWSKA, Ewa TATAR-PRÓCHNIAK, Profesor Barbara Filarska i <i>renovatio</i> archeologii chrześcijańskiej w Polsce	59
Witold DOBROWOLSKI, Pojęcie <i>templum</i> w przedrzymskiej Italii	65
Małgorzata MARTENS-CZARNECKA, Malowidła z klasztoru na Komie H w Starej Dongoli	73
Ryszarda BULAS, Najstarsze sceny Ukrzyżowania na iryjskich stelach	103
Ks. Mariusz SZRAM, Obrazowe terminy biblijne w funkcji alegorii Chrystusa-Mądrości Bożej w pismach Orygenesza	117
Ks. Jerzy PAŁUCKI, Katedra Patrologii w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim – kierunki badań	145

TOPOGRAFIA ŚWIATA Wczesnochrześcijańskiego JAKO PROBLEM BADAWCZY

Wprowadzenie	153
Bożena IWASZKIEWICZ-WRONIKOWSKA, Topografia świata wczesnochrześcijańskiego jako problem badawczy	157
Dyskusja	165
Bożena IWASZKIEWICZ-WRONIKOWSKA, Topografia wczesnochrześcijańskiej prowincji <i>Venetia et Histria</i>	175
Elżbieta JASTRZĘBOWSKA, Topografia wybranych miast małopazjatyckich między II i X wiekiem	255
Stefan JAKOBIELSKI, Kościoły w Starej Dongoli	277
Bogdan ŻURAWSKI, Topografia Makurii a problem chrystianizacji	287
Barbara TKACZOW, Topografia chrześcijańskiej Aleksandrii	293
Zsolt KISS, Aleksandria Egipska na wczesnochrześcijańskich mozaikach Palestyny ...	303
Henryk PIETRAS SJ, Droga na zesłanie Dionizego Aleksandryjskiego w roku 257 ...	313
Ks. Jerzy PAŁUCKI, Geneza metropolii mediolańskiej	323